

НАУКОВЕ VS ПОПУЛЯРНЕ: БОРОТЬБА ДВОХ ІСТОРІЙ ЯК ФАКТОР ТВОРЕННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНЦІВ У ПОЛЬЩІ

Босак Едгар Ігорович

аспірант кафедри Античності, середньовіччя та історії України домодерної доби,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Email: bosak.edgar@mail.ru

Стаття присвячена впливу польської науково-популярної історичної літератури на формування антиукраїнських настроїв серед пересічних поляків. В 2013 р. відзначалися 70-річні роковини подій на Волині, що спричинило посилення уваги до перегляду українсько-польських відносин. Іншим фактором збільшення інтересу виступає ріст націоналістичних поглядів українців після Революції Гідності та в умовах Війни на Донбасі. На прикладах окремих популярних видань тематики «Волинської трагедії» та діяльності ОУН аналізуються відмінності між науковою та науково-популярною літературою. Автором наголошується на особливих рисах цієї літератури, що може негативно впливати на формування образу українця: яскравих і не дуже толерантних висловлюваннях, кричущих заголовках, провокаційній меті, селективному підході до джерел, використання усних спогадів очевидців та учасників подій як основного виду джерела та нефакховій підготовці великої кількості авторів. Важливою рисою є також значна їх суб'єктивність та особистий зв'язок із описаними подіями, оскільки чимало з них мають родичів, що прямо постраждали під час «Волинської трагедії». Наведено приклади, які ілюструють складність висвітлення болючих історичних питань через науково-популярні видання та проблеми їх достовірності. У багатьох згаданих роботах ріст сучасного українського націоналізму порівнюється з діяльністю ОУН 40-их рр. ХХ ст., і де-факто може викликати в уяві читача знак рівності між різними історичними ситуаціями. Варто зауважити на свідомому чи несвідомому характері такого історичного спотворення. Акцентовано увагу на соціальній відповідальності авторів науково-популярних видань у зв'язку із широкою читацькою аудиторією. Обґрунтовується думка про потужний вплив тенденційного та упередженого ставлення авторів науково-популярних історичних видань на формування негативного образу українців в очах поляків, який значно ускладнює позитивне сприйняття сусіднього народу.

Ключові слова: Україна, Польща, науково-популярна література, пост-пам'ять, ОУН, «Волинська трагедія».

Постановка проблеми. На нашу думку, основою здорових міжнаціональних культурних відносин двох народів виступає не поодинокі діяльність окремих індивідів зі сфери культури, а адекватне сприйняття іншого народу, повага до його культурних особливостей та відмова від стереотипів й упереджень. Ставлення цілого народу складає середнє середнє арифметичне ставлень кожного окремого індивіда, яке, в свою чергу, базується на світогляді. Не останнє місце у формуванні світогляду займає феномен пост-пам'яті. Дана концепція була запроваджена німецькою журналісткою Хельгою Гірш. Пост-пам'ять – це те, що сховане в нашій свідомості і не має особистого походження, але отримане нами через розповіді близьких, шкільну освіту, книги, фільми чи ЗМІ.

Не секрет, що історія українсько-польських зв'язків має багато болючих точок та ще незагоєних ран. Безперечно прикладом такої рани є трагічні події на Волині влітку 1943 р., що в польській історіографії відомі під назвами «Волинська трагедія» («Tragedia Wołyńska») чи «Волинська різанина» («Rzeź wołyńska») – апогей антипольської діяльності ОУН в контексті боротьби за звільнення України від іноземців та її незалежність.

Закономірно, що всі яскраві події в рідній країні, незалежно від мажорності чи мінорності їх соціо-політичних забарвлень, неодмінно викликають

інтерес у національно свідомої частини населення. Тому не дивно, що діяльність українських націоналістів проти поляків та трагедія на Волині 1943 р. не обійдена увагою польських режисерів, журналістів та письменників. Пік найвищого піднесення концепції «геноциду поляків на Волині» припав на 2013 р., що пов'язане із 70-ми роковинами трагічних подій. Особливо резонансним вийшов фільм «Волинь» 2016 р. (реж. Войцех Смажовський), який підняв хвилю обурення поляків, особливо гострих у зв'язку із збільшенням націоналістичності українського суспільства в умовах після Революції Гідності та Війни на Донбасі. Однак нам хотілось би звернути увагу на науково-популярну літературу в Польщі як один із найбільш небезпечних факторів погіршення українсько-польських культурних взаємин.

Зокрема, варто наголосити, що Національною Бібліотекою Польщі з 1992 р. щороку проводиться дослідження «Стан читання в Польщі». В 2018 р. читання принаймні однієї книги протягом року задекларувало 37 % респондентів й тільки 9 % опитаних стверджували, що прочитали більше, ніж 7 книг за 2018 р. [Ile książek rocznie czytają Polacy? Niepokojące dane Biblioteki Narodowej].

Інше соціальне опитування показало, що серед прочитаних книг 36 % складала саме науково-

популярна література [Kupowanie książek w Polsce (i na świecie)].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Складні питання українсько-польських взаємостосунків ХХ ст. активно досліджує чимало вітчизняних науковців, зокрема Л. Зашкільняк [Зашкільняк, 2008], Я. Ісаєвич [Ісаєвич, 2003], В. В'ятрович [В'ятрович, 2011], Я. Борщик [Борщик, 2016] тощо. Культурні аспекти цих взаємовідносин стоять в центрі досліджень Н. Медведчук [Медведчук, 2003] та В. Лишко [Лишко, 2002]. Значну увагу цій проблематиці приділяють і польські вчені – Г. Грицок [Hryciuk, 1999], Г. Мотика [Motyka, 2016], К. Краковська [Krawowska, 2017]. Однак хотілось би зауважити, що відображення цих подій у сучасній польській історичній науково-популярній літературі є темою новою. Недослідженість впливу цього жанру на можливе погіршення українсько-польських відносин актуалізує дане дослідження.

Метою статті є перш за все звернути увагу на проблему висвітлення найбільш складних питань українсько-польської історії (проблематику ОУН та «Волинської трагедії») на сторінках науково-популярної польської літератури, виділити її есенціальні особливості та проаналізувати можливий соціо-культурний вплив на формування образу українця у пересічного поляка.

Виклад основного матеріалу. В польській науково-популярній літературі одне з провідних місць займає тематика Другої світової війни, Третього рейху та українських націоналістів. Особливо цікавими є книги, що підкреслюють тісний зв'язок українських націоналістів з гітлерівською Німеччиною, а також навмисність і надзвичайну жорстокість дій оунівців проти польського населення Волині та сусідніх регіонів. Такі книги можна знайти ледь не в кожному книжковому магазині, не говорячи вже про інтернет-платформи, які пропонують ці видання за дуже демократичними цінами, що впливає на рівень продаж. Проблемою є те, що більшість з цих науково-популярних видань висвітлюють події Волині з чітко сформованою тезою про «демонічність», «неймовірну жорстокість» та «кровожерливість» українських націоналістів, що зумовлює посилення страху та негативне ставлення до піднесення української свідомості сьогодні. В уяві будується чіткий знак рівності між сучасними українцями та учасниками трагічних подій на Волині. Закономірно, що це призводить до формування вкрай негативного ставлення до української нації загалом, що ніяк не може виступати продуктивним чинником поліпшення взаємин в цілому і культурних, зокрема.

Проблемні моменти в польській науково-популярній літературі тематики ОУН та Волині є радше загрозливою тенденцією, аніж поодинокими випадками. На нашу думку, найкраще це простежити на прикладі ілюстрації есенціальної відмінності наукової та науково-популярної літератури.

Щодо стилю написання, то слід також зауважити на інструментарій, що посилює ефект тексту: спонукання, окличні речення, риторичні питання,

яскраві порівняння та інші художні метафоричні звороти.

Жанр літератури передбачає її спрямованість на конкретну цільову аудиторію. Для історичної наукової літератури – це фахові історики. Хотілось би уточнити, що поняття «фаховий історик», на нашу думку, не формується виключно з факту отримання певною людиною історичної освіти, що підтверджується дипломом і роботою в солідній науковій установі. Фаховість історика – це система, що включає в себе такі елементи як розуміння та використання принципів історичної науки, методів історичного пізнання, логічний та сумлінний підхід до відбору та опрацювання джерел, кваліфіковане оперування історіографією тощо. Наукова література не потребує спрощень чи заміни специфічних термінів, адже її цільова аудиторія перебуває «на одній хвилі» з автором цієї наукової розвідки. Інша справа – науково-популярна історична література, числом аудиторією виступають широкі верстви населення без фахової історичної освіти. Можемо погодитись із твердженням Е. Огара, що «перекладаючи» інформацію зі спеціальної мови (найчастіше – «мови науки») мовою, зрозумілою широкому читачеві, вона виступає для зовсім (або мало) підготовлених категорій читачів ефективним просвітницько-пізнавальним каналом, а для висококваліфікованих читачів-неспеціалістів у даній галузі – не менш ефективним каналом популярного інформування [Огар, 1999, с. 255–261].

Частковою проблемою виступає якраз те, що багато історичних науково-популярних книг про «Волинську трагедію» написані не фаховими істориками, зокрема: Кшесимир Дембський – композитор, Марія Фредро-Бонєцка [Fredro-Boniecka, 2013] – журналістка, редакторка й перекладачка, Владислав Семашко – юрист, а його дочка Єва Семашко [Siemaszko, Siemaszko, 2008] – інженер і т.д.

Принципова різниця між науковою та науково-популярною історичною літературою полягає в меті її написання. Мета наукової роботи фахового історика – це публікування результатів самостійного дослідження. Здебільшого це може бути первинне порушення проблематики, висунення нової гіпотези, доповнення до вже порушеної теми, аргументоване заперечення конкретних тез, введення в обіг нового джерельного матеріалу, аналіз історіографії, розмірковування теоретичного чи методологічного характеру тощо.

Натомість науково-популярна література не ставить перед собою мету відкриття чогось нового. Головна її ціль – популяризація вже відомих знань. Зазвичай реалізація даної мети передбачає прагнення автора до об'єктивності, хоча і допускається значно менш формалізований виклад матеріалу ніж у науковій літературі. Ефективна популяризація знань неможлива без виходу на широкий ринок, що може бути реалізовано тільки якщо назва книги заволодіє увагою потенційного читача. Хотілося б підкреслити, що окремою стильовою ознакою можна вважати такі яскраві маркетингові назви книг. Нерідко вони експресивно виражені, але не повністю відображають

ставлення самого автора до теми. Назва книги може бути «кричуща», але сам виклад матеріалу витриманий в досить помірному тоні, і навпаки. Приклади таких «кричущих» назв – «Бандера. Ікона Путіна» В. Романовського [Romanowski, 2016], «Євромайдан ім. Степана Бандери – від демократії до диктатури» С. Бишока та А. Кочеткова [Byszok, Koczetkow, 2016], «Волинь в крові 1943» Й. Велічко-Шаркової [Wieliczka-Szarkowa, 2013], «Нічого не в порядку» Кшесимира Дембського [Dębski, 2016] тощо. Однак навіть такі назви сучасних науково-популярних книг набагато нейтральніші за назви та зміст робіт польського «класика» антиукраїнської пропаганди в історичній науково-популярній царині Едуарда Пруса – «Бандерівці – дефект історії» [Prus, 1993], «Степан Бандера – символ злочину та жорстокості» [Prus, 2004], «Сатанське ігрище. Історія ОУН» [Prus, 2009] і багато інших.

Отже, головна мета науково-популярної літератури вже частково закладена в назві жанру. Однак нерідко головною ціллю автора стає переконати читачів у своїй ідеї (або ідеї замовника роботи), що супроводжується частим використанням іронії, висміювання, грою на емоціях читача та селективністю інформації, яку він доносить. В такому разі можемо говорити про пропагандистську мету науково-популярної літератури. Слід зауважити, що межа між популяризацією знань та пропагандою інколи дуже прозора й не завжди очевидна.

Зразком такої суперечливої мети виступає робота Станіслава Бишека та Олексія Кочеткова (російського психолога і політолога відповідно) «Євромайдан ім. Степана Бандери – від демократії до диктатури». Деякі параграфи озброєні такою ж риториною, як федеральні телевізійні канали Російської Федерації, наприклад: «по кривавому Євромайдані та розв'язанню громадянської війни на південному сході» (тут і далі – переклад авт.) [Byszok, Koczetkow, 2016, s. 225] або «Коли артилерія та бойові літаки використовуються для ведення широкомасштабного вогню по східноукраїнським містам, таким як Донецьк, Луганськ, Слов'янськ та Краматорськ – це «встановлення конституційного ладу» або ж продовження ганебних традицій УПА – залякування цивільних осіб на окупованих ними територіях?» [Byszok, Koczetkow, 2016, s. 240].

Трапляються і ще цікавіші цитати, що пророкують швидкий і неминучий крах України: «Говорити про крах України зараз банально, адже про це всі говорять. Можливий сценарій розвитку подій у середньостроковій перспективі не розглядається, однак зроблено висновок, що процес фактично завершився. Тепер ніхто не запитує, чи розвалиться країна, лише те, що залишиться від України після краху і чи взагалі щось від неї залишиться» [Byszok, Koczetkow, 2016, s. 235].

Ця книга, хоч і написана росіянами, перекладена польською мовою і користується доволі значною популярністю, якщо судити по продажам в Польщі.

Ще одна науково-популярна книга «Націоналізм український. Від Бандери до Майдану» авторства Богдана Пентки теж дає приклади такої риторики: «Кульг фашизму в Україні переходить всякі межі

здорового глузду. Але необандерівців із «Свободи» не можна підозрювати у наявності здорового глузду, отже чергова фашистська дурість не мала б дивувати» [Piętka, 2015, s. 193].

Поданий вище текст відрізняється доволі чіткими антиукраїнськими настроями та переконаннями, якими автор має намір поділитись із читачем. Безперечно, звертається увага на відхід від традиційного наукового стилю. Це ще одна характерна риса науково-популярного жанру, яка робить подібні книги більш привабливими та легшими для ознайомлення ніж суто історичні. Російський лінгвіст і перекладач А. Чужакин наголошує, що для цього жанру характерним є розмиті межі фону нейтральної літературної мови, спостерігаються чисельні відхилення у бік розмовної мови [Чужакин, 2002, с. 71].

Важливою відмінністю наукової та науково-популярної історичної літератури виступає також завершеність теми. Ознайомлюючи колег-істориків із результатами свого дослідження, фаховий історик бере участь у науковій дискусії. Він вказує на слабо досліджені події, акцентує увагу на прогалинах в історіографії, подає роздуми щодо перспектив майбутнього дослідження щодо. Чим глибший рівень знань людини в певній сфері, тим більше в ній вона бачить суперечливих моментів та недосліджених нюансів. Фаховий історик розуміє, що навряд існує якась історична подія, яку можна проаналізувати до рівня повної відсутності білих плям. Автор науково-популярного видання здебільшого передбачає, що тема розкрита повністю і її покращення можливе хіба що кращою стилістикою чи підбором кращих фактів або доказів, з якими варто ознайомити читачів.

Незважаючи на те, що при написанні і наукової, і науково-популярної історичної літератури використовуються посилання на інші дослідження, особливістю наукової літератури виступає її критичне ставлення до джерел. Автор наукової роботи повинен відповідально ставитись до відбору джерел. Наприклад, практично неможливо дослідити роль ОУН у взаємостосунках з поляками в 30-40-их рр. ХХ ст., спираючись тільки на документи самого українського національного руху, уникнувши при цьому апологізації та глорифікації діяльності ОУН. Для цього потрібно залучати матеріали з історіографії «протилежного табору», що репрезентують інші погляди – німецькі, польські, російські для здійснення перехресного аналізу джерел. Якщо ж науково-популярна історична література ставить собі за мету пропагувати певну ідею, то вона цілком може обмежитись певним колом джерел, які найкраще репрезентують головну ідею книги, просто ігноруючи інші свідчення. Звісно, подібним чином може діяти і автор наукової історичної роботи, але це вже свідчить про його непрофесіоналізм.

Ігноруванням певних фактів та свідомим применшенням відзначається також відома робота Владислава та Єви Семашків «Геноцид українських націоналістів проти польського населення Волині 1939 – 1945». Зокрема, Я. Ісаєвич указав на применшення кількості українських жертв у В. і

Є. Семашків (80 українців) порівняно з матеріалами опитувань Я. Царука (1454 осіб) [Ісаєвич, 2003, с. 381].

Така різюча відмінність не може бути браком уваги, а може пояснюватись тільки свідомою селективністю джерел та методом їх опрацювання.

Написання та видання такої величезної за обсягом праці (1000 сторінок – обсяг тільки першого тому) стало можливим за фінансової підтримки державних інституцій, зокрема канцелярії президента Польщі, міністерства культури і національної спадщини та ін. Як стверджує Я. Борщик, така цілеспрямована політика національної пам'яті призвела до того, що польське суспільство підійшло до відзначення 70-ї річниці трагічних подій на Волині з набором певних уявлень і стереотипів, а наведена у книзі Семашків кількість польських жертв увійшла до суспільного вжитку [Борщик, 2016, с. 115].

В протиставленні наукове *versus* науково-популярне важливим є підхід до написання роботи. Автор наукової історичної роботи опрацьовує різноманітні джерела і тільки потім на основі цього робить якийсь висновок по темі. Однак автор науково-популярної літератури, який має на меті пропагувати певну ідею, бере на озброєння певну історичну тезу, формулює думку, а вже потім підбирає цитати із авторитетних наукових видань, часто вирвані з контексту.

Відносно позитивним прикладом, що дещо відходить від цього правила є науково-популярна книга «Волинь'43. Геноцидна чистка, факти, аналогії, історична політика» фахового історика Гжегоша Мотики [Motyka, 2016], яка в 2016 р. стала лауреатом в конкурсі «Історична книга року». Можемо певною мірою погодитись з оцінкою Гжегоша Рутковського, докторанта Інституту Історії польської Академії Наук, який стверджує, що Мотиці вдалось добре поєднати науковість праці з її популяристичними якостями. Що найважливіше та найхарактерніше для Г. Мотики – автор не симпатизує жодній із сторін конфлікту, принаймні намагається [«Wołyń'43»].

Черговою рисою, що відрізняє ці два жанри, виступає ієрархія історичних джерел. Для наукової роботи характерний базис на тих першоджерелах, які можна перевірити шляхом співставлення з іншими. Це перш за все різноманітна сукупність речових та письмових джерел, які мають вагомні докази своєї автентичності та об'єктивності – археологічні знахідки, постанови судів та урядів, рішення синодів, дані магістральних книг, звітні документи українського підпілля, радянських партизанів і німецької адміністрації тощо.

Після цього опрацьовуються джерела, що містять в собі латентний суб'єктивізм – мемуари, спогади очевидців чи учасників подій, листування тощо. Найменш надійними виступають усні свідчення очевидців, які не тільки можуть значно трансформуватись при записуванні, але і не можуть бути ретельно перевірені. Проблемою науково-популярної історичної літератури, на наш погляд, виступає часте використання таких усних свідчень очевидців, які можуть створити кардинально неправильну картину тогочасних реалій. Разом з тим

ці усні докази «оживляють» джерело, роблять його не безликим документом, а реальною людиною зі своїми мріями, сподіваннями й страхами, якій хочеться співпереживати. Використання таких джерел утворює специфічне емоційне прив'язування читача до цих «живих» джерел, надаючи їх словам більшої переконливості ніж сотням безликих документів чи речових пам'яток. Ще більше «оживляють» усне джерело яскраві, експресивні спогади очевидців. Це один із улюблених прийомів авторів науково-популярних видань, числом інтенцією є створити чіткий образ потерпілої сторони або злісних нападників.

Я. Борщик стверджує, що якщо взяти понятійний апарат польської історіографії, то він ідеально вписується у схему «свій – чужий». Так, антипольські акції українського підпілля – це «вбивства», «масові звірства», «нечувана жорстокість», «геноцид», водночас антиукраїнські дії польського підпілля – «відплатні акції». Головним завданням кожної національної історіографії є доведення й обґрунтування того факту, що «чужі» почали вбивати першими, а «свої» просто змушені були відповісти їм тим самим [Борщик, 2016, с. 117].

Подібний підхід «свій – чужий» активно використовується і в науково-популярній літературі з додаванням експресивних та вражаючих спогадів очевидців про тортури часів війни: «В колісці наймолодша, півторарічна Богуся – її вдарили сокирою в чоло [Fredro-Boniecka, 2013, s. 125]» або «Українці рубали людей сокирами. Але ж нормальна людина не буде іншого рубати сокирою. То повинен бути дегенерат [Fredro-Boniecka, 2013, s. 130]».

Продовжуючи тему посилань у науковій та науково-популярній роботах слід вказати на ще одну відмінність між ними – наявність історіографії. Автор наукової літератури здійснює короткий екскурс у історію дослідження проблеми, вказуючи при цьому як розвивались історичні погляди з приводу цього, які історіографічні школи були актуальними в минулому, що змінилось і під впливом яких обставин. Також науковець подає аналіз робіт, які внесли найбільший вклад в розвиток даної проблематики. Це дозволяє простежити еволюцію розвитку проблематики, її залежність від суспільно-політичних змін у світі, виокреслити певну тенденційність окремих груп авторів. У науково-популярній історичній літературі історіографія у такому вигляді відсутня, зазначається, що ця тема вже досліджувалась через її популярність та подаються стислі відомості про найбільш знаних авторитетів в цій галузі.

І, нарешті, останньою в списку, але не по значенню, відмінністю історичної наукової літератури від науково-популярної виступає прагнення автора до об'єктивності, намагання дивитись на проблему відсторонено, а не через призму особистісних вподобань, виховання, сімейних традицій, бажання монетизувати результати праці тощо. Звісно, ми радше можемо говорити про прагнення до об'єктивності, аніж про реальне її досягнення, оскільки досягти світоглядного вакууму, який би не заважав об'єктивній оцінці явища, при

розгляді тієї чи іншої тематики є неможливим. Однак, серед авторів згаданих нами науково-популярних видань, зокрема Марія Фредро-Бонієцька, Кшесимир Дембський та багато інших власне походять з території, що прямо постраждала внаслідок подій «Волинської трагедії». Більше того, їхні родичі зазнали на собі жахів українсько-польського протистояння цього часу, тому їхні місцями антиукраїнські висловлювання можуть бути зрозумілі з позиції людського фактору, однак не з точки зору людини, яка має намір переконувати своїх співвітчизників у антипольських настроях українського народу та його «скаженості».

Незважаючи на наявність певних причин, через які деякі поляки можуть відчувати неприязнь до українців, переглядаючи матеріали подібних науково-популярних видань, що переповнені етикетними кліше на кшталт «демонічні українці», «звірства», «нелюди» і т.д. звертається увага на широку розповсюдженість по книжковим магазинам та інтернет-платформам, а також на добре фінансування подібних публікацій. Метою даної статті не є відповідь на вічне *cui bono*? Однак пошуки спільного знаменника між нагнітанням в Польщі антиукраїнських настроїв і артилерійсько-гарячою дипломатією з нашим північним сусідом можуть пізніше лягти в основу окремого дослідження.

На нашу думку, ставлячи собі якусь мету при написанні праці, наприклад, розіграти інтерес співвітчизників до певної історичної проблематики в рамках, автор повинен також спробувати змоделювати реакцію читачів та суспільний вплив. Завжди існує необхідність відірватись від своєї роботи і подивитись на написане очима читача. Мова

не йде про замовчування подій та уникнення обговорень, однак до багатьох негативних помислів автор може стимулювати своїх читачів абсолютно випадково, не усвідомлюючи, що його слова можуть бути сприйняті в цілком іншій перспективі. Тому звертання уваги на подібні чутливі теми в популярно-наукових книгах, а тим більше підсилення ефекту свідомими суб'єктивізмами має йти поруч із соціальною відповідальністю.

Висновки. На нашу думку, в сучасній польській історичній науково-популярній літературі трапляється чимало книг, які можуть навмисно чи випадково створити негативний образ українця для польського суспільства. Під гаслами необхідності знати власну історію, багато авторів акцентують увагу на найбільш болючих точках українсько-польських конфліктів, апогеєм яких виступає «Волинська трагедія» 1943 р. Варто зауважити, що відмінність між науковою та науково-популярною літературою є значно більшою, ніж видається на перший погляд більшості читачам. Нерозуміння цих принципів відмінностей може призводити до надмірно довірливого ставлення на користь «авторитетних книг». Автори таких книг мають чітку негативну позицію, а часто й походять з сім'ї, яка постраждала внаслідок згадуваних подій. Активне використання ними суб'єктивізмів, вибіркості джерел й художніх троп, спрямованих на посилення драматичного ефекту, а також нехтування принципом історизму у польській науково-популярній літературі тематики ОУН чи Волині може, на нашу думку, виступати чинником творення спотвореного та агресивного образу українця в свідомості пересічного поляка.

Список використаних джерел

- Byszok, S., Koczetkow, A., 2016. *Euromajdan im. Stepana Bandery – od demokracji do dyktatury*, Warszawa, 352 s.
- Dębski, K., 2016. *Nic nie jest w porządku*, Warszawa, Czerwone i czarne, 256 s.
- Fredro-Boniecka, M., 2013. *Wołyń. Siła traumy. Wspomnienia i pamięć*, Warszawa, Wydawnictwo WAB, 320 s.
- Hryciuk, G., 2005. *Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931 – 1948*, Toruń, wyd. A. Marszałek, 426 s.
- Ile książek rocznie czytają Polacy? Niepokojące dane Biblioteki Narodowej. [Online]. Доступно: <https://www.tvp.info/41899541/ile-ksiazek-rocznie-czytaja-polacy-niepokojace-dane-biblioteki-narodowej> (date of treatment: 27.03.2020).
- Krakowska, K., 2017. *Rola rzezi wołyńskiej w budowaniu narracji na temat Ukraińców w polskim Internecie*, Zoon Politicon, s. 183–205.
- Kupowanie książek w Polsce (i na świecie). [Online]. Доступно: <https://www.picodi.com/pl/mozna-taniej/kupowanie-ksiazek-w-polsce-i-na-swiecie> (date of treatment: 27.03.2020).
- Motyka, G., 2016. *Wołyń '43. Ludobójcza czystka – fakty, analogie, polityka historyczna*, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 288 s.
- Piętka, B., 2015. *Nacjonalizm ukraiński Od Bandery do Majdanu*, Warszawa, Wydawnictwo Capital, 223 s.
- Prus, E., 1993. *Banderowcy – defekt historii*, Wrocław, Wydawnictwo Semper Fidelis, 94 s.
- Prus, E., 2004. *Stepan Bandera. Symbol zbrodni i okrucieństwa*, Wrocław, Wydawnictwo Nortom, 390 s.
- Prus, E., 2009. *Szatańskie igrzysko. Historia OUN*, Wrocław, Wydawnictwo Nortom, 380 s.
- Romanowski, W., 2012. *Bandera. Terrorysta z Galicji*, seria «Biografie przekłete», Warszawa, Wydawnictwo Demart, 224 s.
- Romanowski, W., 2016. *Bandera. Ikona Putina*, Warszawa, Wydawnictwo Demart, 256 s.
- Siemaszko W., Siemaszko E., 2008. *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia 1939 – 1945*. Wyd. III, T. 1, Warszawa: Wydawnictwo von borowiecky, 1000 s.
- Wieliczka-Szarkowa, J., 2013. *Wołyń we krwi 1943*, Kraków, Wydawnictwo: AA, 400 s.
- «Wołyń '43» prof. Grzegorza Motyki najlepszą popularnonaukową książką historyczną roku. [Online]. Доступно: <https://niezalezna.pl/209504-wolyn-3943quot-prof-grzegorza-motyki-najlepsza-popularnonaukowa-ksiazka-historyczna-roku> (date of treatment: 10.05.2019).
- Борщик, Я., 2016. *До проблеми польських «відплатних акцій» на Волині (березень – початок липня 1943 р.)*, Я.В. Борщик, Український історичний журнал, 2016, № 1, с. 113–132.
- В'ятрович, В., 2011. *Друга польсько-українська війна. 1942 – 1947.*, К.: Києво-Могилянська академія, 288 с.

- Зашкільняк, Л., 2008. *Україна і Польща в ХХ столітті: від конфліктів до порозуміння*, Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Зб. наук. пр., Львів: Інститут українознавства НАН України ім. І. Крип'якевича, Вип. 17., с. 3–18.
- Ісаєвич, Я., 2003. *Про книгу В. і С. Семашків., Волинь і Холмщина 1938 – 1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади*, Голова редакційної комісії Ярослав Ісаєвич, Л., 88 с.
- Лишко, В., 2002. *Українсько-польські зв'язки в галузі культури 1991 – 1999 рр.*: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 16 с.
- Медведчук, Н., 2003. *Українська та польська культурна дипломатія: підходи, сучасний стан, перспективи розвитку*, Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки, Острог, Вип. 3., с. 299–305.
- Огар, Е., 1999. *Сучасні науково-популярні книжкові серії в Україні*, Поліграфія і видавнича справа, Львів, 1999, № 35, с. 255–261.
- Чужакін, А., 2002. *Мир перевода – 7. Общая теория устного перевода и переводческой скорописи*, Курс лекцій, М.: Р. Валент, 2002, 160 с.

References

- Borszyk, J., 2016. *Do problemu poljsjykh «vidplatnykh akcij» na Volyni (berezenj – pochatok lypnja 1943 r.)* [To the problem of Polish «payback actions» in Volyn (March – early July 1943)] Y. V. Borczyk, *Ukrainskyj istorychnyj zhurnal*, 2016, №1, s. 113–132. (in Ukrainian).
- Byszok S., Koczetkow A., 2016. *Euromajdan im. Stepana Bandery – od demokracji do dyktatury*, Warszawa, 352 s. (in Polish).
- Chuzhakyn, A., 2002. *Myr perevoda – 7. Obshhaja teoriya ustnogo perevoda y perevodcheskoj skoropysy* [World of Translation – 7. General Theory of Interpretation and Translation Cursive. Lecture course], Kurs lekcij, M.: R. Valent, 2002, 160 s. (in Russian).
- Dębski, K., 2016. *Nic nie jest w porządku*, Warszawa, Czerwone i czarne, 256 s. (in Polish).
- Fredro-Boniecka, M., 2013. *Wołyń. Siła traumy. Wspomnienia i pamięć*, Warszawa, Wydawnictwo WAB, 320 s. (in Polish).
- Hryciuk, G., 2005. *Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931 – 1948*, Toruń, wyd. A. Marszałek, 426 s. (in Polish).
- Ile książek rocznie czytają Polacy? Niepokojące dane Biblioteki Narodowej. [Online]. Available: <https://www.tvp.info/41899541/ile-ksiazek-rocznie-czytaja-polacy-niepokojace-dane-biblioteki-narodowej> (date of treatment: 27.03.2020). (in Polish).
- Isajevych, Ja., 2003. *Pro knyghu V. i Je. Sjemashkiv., Volynj i Kholmshhyna 1938 – 1947 rr.: poljsjko-ukrajinsjke protystojannja ta joghho vidlunnja. Doslidzhennja, dokumenty, spoghady* [About the book W. and E. Semashkiv., Volyn and Kholmshchyna 1938 – 1947: Polish-Ukrainian confrontation and its echo. Studies, documents, memories], Gholova redakcijnhoj komisiji Jaroslav Isajevych, L., 88 s. (in Ukrainian).
- Krakowska, K., 2017. *Rola rzezi wołyńskiej w budowaniu narracji na temat Ukraińców w polskim Internecie*, Zoon Politicon, s. 183–205. (in Polish).
- Kupowanie książek w Polsce (i na świecie). [Online]. Available: <https://www.picodi.com/pl/mozna-taniej/kupowanie-ksiazek-w-polsce-i-na-swiecie> (date of treatment: 27.03.2020). (in Polish).
- Lishko, V., 2002. *Ukrains'ko-pol's'ki zv'yazki v galuzi kul'turi 1991 – 1999 rr.* [Ukrainian-Polish relations in cultural sphere], avtoref. dis. kand. ist. nauk: 07.00.01, Kiev. nac. un-t im. T. Shevchenka, 16 s. (in Ukrainian).
- Medvedchuk, N., 2003. *Ukrains'ka ta pol's'ka kul'turna diplomatiya: pidhodi, suchasnij stan, perspektivi rozvitku* [Ukrainian and Polish cultural diplomacy: approaches, current state, prospects for development], Naukovi zapiski Nacional'nogo universitetu «Ostroz'ka akademiya»: Istorichni nauki, Ostrog, Vip. 3., s. 299–305. (in Ukrainian).
- Motyka, G., 2016. *Wołyń '43. Ludobójcza czystka – fakty, analogie, polityka historyczna*, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 288 s. (in Polish).
- Oghar, E., 1999. *Suchasni nauково-populjarni knyzhkovi seriji v Ukraini* [Modern popular science book series in Ukraine], Polighrafija i vydavnycha sprava, Ljviv, 1999, № 35, s. 255–261. (in Ukrainian).
- Piętka, B., 2015. *Nacjonalizm ukraiński Od Bandery do Majdanu*, Warszawa, Wydawnictwo Capital, 223 s. (in Polish).
- Prus, E., 1993. *Banderowcy – defekt historii*, Wrocław, Wydawnictwo Semper Fidelis, 94 s. (in Polish).
- Prus, E., 2009. *Szatańskie igrzysko. Historia OUN*, Wrocław, Wydawnictwo Nortom, 380 s. (in Polish).
- Prus, E., 2004. *Stepan Bandera. Symbol zbrodni i okrucieństwa*, Wrocław, Wydawnictwo Nortom, 390 s. (in Polish).
- Romanowski, W., 2012. *Bandera. Terrorysta z Galicji*, seria «Biografie przekłete», Warszawa, Wydawnictwo Demart, 224 s. (in Polish).
- Romanowski, W., 2016. *Bandera. Ikona Putina*, Warszawa, Wydawnictwo Demart, 256 s. (in Polish).
- Siemaszko W., Siemaszko E., 2008. *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia 1939 – 1945*. Wyd. III, T. 1, Warszawa: Wydawnictwo von borowiecky, 1000 s. (in Polish).
- V'yatrovich, V., 2011. *Druga pol's'ko-ukrains'ka vijna. 1942 – 1947* [Second Polish-Ukrainian war. 1942 – 1947], K.: Kijev-Mogilyans'ka akademiya, 288 s. (in Ukrainian).
- Wieliczka-Szarkowa, J., 2013. *Wołyń we krwi 1943*, Kraków, Wydawnictwo: AA, 400 s. (in Polish).
- «Wołyń'43» prof. Grzegorza Motyki najlepszą popularnonaukową książką historyczną roku. [Online]. Available: <https://niezalezna.pl/209504-wolyn-3943quot-prof-grzegorza-motyki-najlepsza-popularnonaukowa-ksiazka-historyczna-roku> (date of treatment: 10.05.2019). (in Polish).
- Zashkil'nyak, L., 2008. *Ukraina i Pol'shcha v XX stolitti: vid konfliktiv do porozuminnja* [Ukraine and Polish in XX c.: from conflicts to understanding], Ukraina: kul'turna spadshchina, nacional'na svidomist', derzhavnist': Zb. nauk. pr., L'viv: Institut ukrainoznavstva NAN Ukraini im. I. Krip'yakevicha, Vip. 17., s. 3–18. (in Ukrainian).

SUMMARY

SCIENTIFIC VS POPULAR: THE STRUGGLE OF TWO HISTORIES AS A FACTOR IN THE IMAGE OF UKRAINIANS IN POLAND

Edgar Bosak

Postgraduate student of Department of Ancient, Middle Ages and premodern History of Ukraine, SHEE «Uzhhorod National University»

The article is devoted to the influence of the Polish popular science historical literature on the formation of anti-Ukrainian statements among average Poles. The 70th anniversary of events in Volhynia was celebrated, which led to the increased attention to the revision of Ukrainian-Polish relations in 2013. Another factor of increasing interest is the growth of nationalist views of Ukrainians after the Revolution of Dignity and in the conditions of the Donbass War. The differences between scientific and popular science literature are analyzed on the examples of separate popular «Massacres of Poles in Volhynia and Eastern Galicia» and OUN activities. The author emphasizes the specific features of this literature, which may negatively affect the formation of the image of the Ukrainian: vivid and not very tolerant statements, loud headlines, a provocative goal, a selective approach to the sources, the use of oral recollections of eyewitnesses and participants of the events as the main source and a great number of non-professional training authors. An important feature is their considerable subjectivity and personal connection with the described events, since many of them have relatives who were directly affected by the «Massacres of Poles in Volhynia and Eastern Galicia». There are examples to illustrate the complication of highlighting painful historical issues through popular science publications and the problems of their validity. In many mentioned works, the development of modern Ukrainian nationalism is compared to the activities of the OUN in the 1940s, and may de facto cause the reader to regard different historical situations to be equal. It is worth to mention the conscious or unconscious nature of such historical distortion. The emphasis is placed on the social responsibility of authors of popular science publications in relation to a wide readership. The idea about the powerful influence of the tendentious and prejudice of the authors of popular scientific historical publications on the formation of the negative image of Ukrainians in the eyes of Poles is justified, which significantly complicates the positive perception of the neighbouring people.

Keywords: Ukraine, Poland, popular science literature, post-memory, OUN, «Massacres of Poles in Volhynia and Eastern Galicia».